

EĞİTİMİN SİYASAL İŞLEVİ; 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI POLITICAL FUNCTION OF EDUCATION; 7th GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK EXAMPLE

Özgür TÜRK¹, Sadık KARTAL²

ÖZ: Bu araştırmanın amacı 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının eğitimin işlevlerinden biri olan siyasal işlev açısından incelemektir. İncelemeye konu olan kitap halen Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmakta olup Eğitim Bilişim Ağından (EBA) edinilmiştir. Doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda kategori, tema ve kodların yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan tabloda en çok tekrar edilme sırasına göre Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Devletin sağladığı imkânlar, Türkiye'nin dünya üzerindeki etkisi ve gücü, Türk İslam Dünyası ile Anayasal hak ve özgürlükler kategorileri ortaya çıkmıştır. Osmanlı devleti kategorisi altında Osmanlı devletinin olumlu yönleri ele alındığı fakat Osmanlı Devletinin son dönemlerinden bahsedilmediği söylenebilir. Devletin sağladığı imkânlar kategorisi altında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin vatandaşları için sağladığı imkânlar üzerinde özellikle eğitim ve sağlık alanında yapılan iyi uygulamalar üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin dünya üzerindeki etkisi ve gücü kategorisinde Türkiye'nin ekonomik açıdan çok güçlü olduğu vurgulanırken Türk İslam Dünyası kategorisinde ise İslamofobi ve Türk İslam bilim insanlarının bilime yaptığı önemli katkılardan bahsedilmektedir. Ayrıca anayasal hak ve özgürlükler kategorisinde ise Türkiye'nin eşitlikçi, adil ve demokratik bir ülke olduğu ifade edilmektedir. Bu bulgular ışığında eğitimin siyasal işlevinin daha çok "meşrulaştırma" ve "toplumsal birlikteliğin sağlanması" yönünde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

ABSTRACT: The aim of this research is to examine the 7th grade social studies textbook in terms of political function. The book, which is the subject of the review, is still taught in schools affiliated to the Ministry of National Education (MEB.). After obtaining the data through document review, the data were analyzed using the content analysis technique. Then a table with categories, themes and codes was created. In the table created, the Ottoman Empire, the Republic of Turkey, the opportunities provided by the state, Turkey's influence and power in the world, the Turkish-Islamic World and the Constitutional rights and freedoms categories emerged, in order of the most repeated. It can be said that the positive aspects of the Ottoman state are discussed under the category of the Ottoman state, but the last periods of the Ottoman Empire are not mentioned. Under the category of opportunities provided by the state, especially education and health are emphasized. In the category of Turkey's influence and power in the world, it is emphasized that Turkey is very strong economically, while in the Turkish-Islamic World category, Islamophobia and the important contributions of Turkish-Islamic scientists to science are mentioned. In addition, in the category of constitutional rights and freedoms, it is stated that Turkey is an egalitarian, fair and democratic country. In the light of these findings, it is understood that the political function of education is mostly used in the direction of "legitimation" and "providing social cohesion".

Anahtar sözcükler: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Eğitimin Siyasal İşlevi, Doküman Analizi

Keywords: 7th Grade Social Studies Textbook, Political Function of Education, Document Analysis

Bu makaleye atf vermek için:

Türk, Ö. ve Kartal, S. (2022). Eğitimin siyasal işlevi; 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı örneği, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1447-1467.

Cite this article as:

Türk, Ö. & Kartal, S. (2022). Political function of education; 7th grade social studies textbook example. *Trakya Journal of Education*, 12(3), 1447-1467.

¹ Doktora Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi A.B.D, Eğitim Yönetimi Bölümü, ozgurturk35@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0511-718X

² Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, skartal@mehmetakif.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6049-5656

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Education is the process of bringing about desired changes in the behavior of individuals through their own experiences (Ertürk, 1973). In general, four basic functions of education are mentioned. These functions are individual, social, economic and political functions (Ünsal & Gökdaş, 2020). The use of education by the ruling power to restore order can be expressed as the political function of education (Küçük, 2019). Political powers want to impose their own ideologies on individuals (Yıldız, 1995). Schools, one of the most important elements of socialization, are used as a tool in which ideology is reproduced as well as the cultural and social transfer functions in which individuals acquire the values and norms of the society they live in (Parlak, 2005). For this reason, political powers that want to impose their values on society use education and schools for this purpose (Candan & Işık, 2019; Şimşek, Küçük & Topkaya, 2012). One of the most important elements of producing and transferring the necessary information and discourses in order to legitimize the current political order and ensure the continuity of the political order in the education process is expressed as textbooks (Parlak, 2005) While the ideological thoughts that are intended to be imposed by the hidden and official curriculum in education shape the roles and behaviors of individuals in the society throughout their school life, nation states constantly try to impose official history, social and economic policy on students through textbooks (İnal, 1996). Therefore, no textbook chosen to be taught in the courses is chosen randomly and is not impartial. Sometimes the repetition of certain words in the selected textbooks, sometimes the cartoons and photographs that evoke the ideology of the political power, and the selection of certain topics and putting them in the books are expressed as a coding made in favor of the political power in the minds of the students (Korkmaz, 2019). In the most general terms, textbooks can be defined as a tool that reflects the ideologies of the political power and transfers knowledge and values (İnal, 2004).

Method

In this research, it is aimed to examine the book, which was used as a 7th grade Social Studies textbook with the approval of the Ministry of National Education, in terms of the political function of education. For this purpose, the document analysis method, one of the qualitative research methods used to systematically analyze the content of written documents (Wach, 2013). Şimşek and Yıldırım (2018) state that document analysis can be used in the analysis of books as well as newspapers, magazines and organizational documents. Similarly, Bailey (1987) states that books can be examined with the document analysis method.

Findings

When the Social Studies textbook is examined in terms of political function and ideological approaches, "Ottoman State" (n:53), "State of the Republic of Turkey" (n:27), "opportunities provided by the state" (n:19), "Turkey's impact on the world" and power" (n:19), "Turkish-Islamic World" (n:10), "Constitutional rights and freedoms" (n:8) and "Republican achievements" (n:4) categories emerged. In the category of Ottoman Empire, it is emphasized that people in the Ottoman state lived in peace and brotherhood regardless of religion, language and race, besides, people from other nationalities ensured the security of life and property, and many freedoms and rights were granted to people of other nationalities. When the category of "opportunities provided by the state" is evaluated, an idea is given that the state mobilizes all its opportunities for citizens and takes very serious measures and practices for their education, welfare and health. In addition, Turkey is defined as a country that is economically developed, trying to have a say in its region, being taken as an example in international environments, successful in international organizations and having an economically valuable geography. Under the theme of Islam and science, the European states benefiting from the riches existing in the Islamic world, the importance Islam gives to scientific thought and the contributions of Muslim scientists without

expecting anything in return are listed. Finally, it is mentioned that the citizens of the Republic of Turkey have many constitutional rights and freedoms and they can easily use these rights in the current situation.

Discussion and Conclusion

As a result of the research, it can be said that the political function of education is mostly used in terms of "legitimation" and "social cohesion". Because, when the themes under the categories are examined, it is emphasized that the Ottoman state was heavily glorified, the State of the Republic of Turkey was secular, social, fair and in national unity, while it was repeatedly stated that the state offered a fast and high quality service to its citizens in other fields, especially in education and health. It is also stated that the Republic of Turkey is a strong state with a very successful and leading position in international relations. It has also been stated that the contributions of Turkish-Islamic civilization to science and world heritage are great, and that the Turkish-Islamic States have always lived in solidarity in a democratic structure.

When evaluated in general, although there are positive developments in technology and some issues in the education system, there are many expressions that serve the ideology in the 7th grade Social Studies textbook. In this research, the 7th grade Social Studies textbook was analyzed using the document analysis method. However, the contents of different textbooks at different grade levels can be examined comparatively.

GİRİŞ

Eğitim bireylerin kendi yaşantıları yoluyla davranışlarında istendik değişiklikler meydana getirme süreci (Ertürk, 1973) olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte insanın varoluş mücadelesiyle birlikte günümüze kadar içeriğinde ve yönteminde değişiklikliğe uğramış süreçtir (Şimşek, Küçük & Topkaya, 2012). Eğitim sayesinde insanların kültürel hayata hazırlanıp sosyalleşmesi sağlanmaktadır (Gutek, 2019). Eğitim kültürel değerlerin yeni nesillere aktarımının yanı sıra çağın gelişen teknoloji ve bilgi birikimi ile birlikte yeni değerler ve bilgiler de üretir (Yavuz, 2019). Genel olarak eğitimin dört temel işlevinden bahsedilmektedir. Bu işlevler bireysel, toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevlerdir (Ünsal & Gökdaş, 2020).

Eğitimin işlevlerinden olan bireysel işlev Şisman'a (2007) göre; öğrencilerin kendi kabiliyetlerinin farkına varıp bu kabiliyetleri geliştirmelerinde, akademik olan ve olmayan alanlarda kendi istekleri doğrultusunda birtakım bilgiler edinmelerine olanak sağlanmasıdır. Daha sade bir ifade ile bireylerin bilgi ve becerilerinin eğitim yoluyla geliştirilmesidir (Kartal, 2018). Eğitimin toplumsal işlevi ise bireyin doğduğu andan itibaren bulunduğu toplumun kural, norm, davranış kalıpları ve bireyler arasındaki ilişkileri eğitim yoluyla öğrenerek sosyalleşme sürecidir (Ünsal & Kormaz, 2018). Ayrıca Kartal (2018) eğitimin toplumsal işlevi ile bireylerin gelecekteki mesleklerine hazırlanarak ülke ekonomisine katkıda bulunmalarına olanak sağladığını da belirtmektedir. Fidan ve Erden (1993) eğitimin toplumsal işlevini; toplumun kültürel mirasını aktarma, bireylerin toplumsallaşmasını sağlama ve toplumun kültürünü geliştirecek bireyler yetiştirmek olarak üç başlık altında toplamıştır. Eğitimin ekonomik işlevi ise bireyleri endüstri, tarım ve hizmet alanlarında toplumun ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirmek için bilgi ve becerilerle donatarak üretici konumuna getirmektir. Eğitilmiş insan gücü sayesinde daha az girdi ile daha fazla ve kaliteli ürünler ve hizmetler üretilebilir (Kızılloluk, 2007).

Eğitimin devlet yönetiminde söz sahibi iktidar tarafından düzenin yeniden sağlanması için kullanılması ise eğitimin siyasal işlevi olarak ifade edilebilir (Küçük, 2019). Diğer bir ifade ile eğitimin siyasal işlevi öğrencilerin mevcut siyasal düzene ayak uydurmalarını sağlamaktadır (Kartal, 2018). Eğitimin siyasal işlevi ile ilgili olarak mevcut siyasal sistemi koruma ve siyasal önder yetiştirmek olarak iki boyuttan söz edilebilir. Bu boyutlardan ilkinin eğitim kurumlarının toplumdaki bireylere okul dersleri yoluyla mevcut ideolojiyi ve değerleri benimseterek siyasal düzenin yanında yer alan vatandaşlar yetiştirilmesi yoluyla yerine getirildiği söylenebilir. Diğer yandan da siyasi partiler, gönüllü kuruluşlar ve mesleki örgütler de siyasal önder yetiştirilmesine katkıda bulunarak (Tezcan, 2019) yukarıda bahsedilen ikinci boyutun hayata geçirilmesinde rol oynarlar. Bu işlevler doğrultusunda 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun genel amaçlar kısmında yer alan ilk 3 maddesinde Türk milletinin tüm fertlerinin bu amaçlara göre yetiştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973). Bu amaçlar genel olarak değerlendirildiğinde devlet aracılığı ile bireylerin

toplum içinde belirli bir düzende yaşamlarının sağlanması amacıyla standart bir vatandaşlık seviyesi inşa edilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Devletler baskı araçları ve ideoloji araçları olmak üzere temelde iki erki varlıklarını sürdürebilmek için kullanırlar. Başta eğitim, din, siyasi ve kültürel kurumları devletin ideoloji araçları olarak ifade edilmektedir (Althusser, 2014). İdeoloji hayal, kavram, inanç anlamına gelen 'ideo' ve mantık, bilim anlamına gelen 'loji' kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. İdeoloji belirli bir sınıfın, halkın, grubun ya da ırkın sıkı sıkıya bağladıkları inanç ve fikirler sistemidir (Yıldız, 1995). Diğer yandan ideoloji geleceğin politikalarına yön veren geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevini gören, eğitim dahil olmak üzere birçok disiplinin oluşumunda etkili olan bir kavramdır (Gutek, 2019). Eğitimde ideoloji devlet tarafından devletin varlığının sürdürülmesi ve kurulduğu meşruiyet ilkelerinin toplum tarafından benimsenmesi için kullanılır (Çetin, 2001). İdeolojiler hiçbir zaman açık açık ifade edilmese de isimlendirme, çağırma gibi yöntemlerle bireylere aktarılır (Kazancı, 2006).

Siyasal iktidarlar kendi ideolojilerini toplumdaki bireylere benimsetmek istemektedirler (Yıldız, 1995). Bunu gerçekleştirme sürecinde ise siyasal iktidarlar iktidara tabi olan kişi/kişilere uygulanan politikaların haklı ve doğru olduğunu göstermeye çalışır ve kişi/kişilerin de bu durumu kabullenmelerini bekler (Şen, 2002). Çünkü siyasal düzenin devamlılığı toplumu oluşturan bireylerin mevcut siyasal sistemin meşruluğuna inanmış olmalarıyla doğru orantılıdır. Bu meşruluğa inanmayan bireyler siyasal sistemin devamlılığı için bir risk olarak görülmektedir (Kartal, 2018). Toplumsallaşmanın en önemli unsurlarından biri olan okullar bireylerin içinde buldukları toplumun değerleri ve normlarını edindikleri kültürel ve toplumsal aktarma işlevlerinin yanında ideolojinin yeniden üretildiği bir araç olarak kullanılmaktadır (Parlak, 2005). Bu sebeple kendi değerlerini topluma dayatmak isteyen siyasal iktidarlar eğitim ve okulları bu amaç doğrultusunda kullanırlar (Candan & Işık, 2019; Şimşek, Küçük & Topkaya, 2012).

Devlet toplumun içinde bulunan farklı düşünce, norm ve değerleri okullar aracılığıyla kendi ideolojisine uygun olarak değiştirme ve yönlendirme arzusundadır (Kartal, 2018). Bunun en önemli sebebi ise okulların tüm dünyada bütün insanların bir şekilde içine girdikleri ve insanları şekillendiren (Yapıcı, 2004; Yalçınkaya, 2015) ve etkileme gücü açısından çok büyük imkânlarla sahip olan (Şen, 2002) nadir örgütlerden olmasıdır. Özellikle içinde bulunulan yüzyılda okulların bu egemen statüsü zirve noktasına ulaşmıştır (Kartal, 2018). Okullar iktidarlar tarafından daima politik güç olarak görülmüş ve bu doğrultuda iktidarların eğitimle sürekli bir temas hali söz konusu olmuştur (Yalçınkaya, 2015). Çünkü iktidarlar oluşturmak istedikleri devletin emir ve talimatlarına uyan, önce devlet gelir felsefesine sahip, kendi ideolojilerine uygun vatandaş tipi yetiştirmek için (Yapıcı, 2004) okulları çok önemli bir araç olarak görmekteydiler (Candan & Işık, 2019; Gutek, 2019; Şen, 2002). Okullarda iktidarlar karşıt ve kendilerinden önceki ideolojileri uygun ders müfredatları aracılığıyla kötüleyerek en iyi ideolojinin savundukları ideoloji olduğunu öğrencilere benimsetmeye çalışırlar. Böylelikle öğrencilerin farklı ideolojilere yönelme olasılıkları da ortadan kaldırılmaya çalışılır (Alkan & Ergil, 1980). Bu sayede ideoloji aracılığıyla iktidar kendi fikirlerini, programlarını, icraatlarını ve isteklerini teorik açıdan meşrulaştırır (Gutek, 2019).

Okullarda ideolojik yapılanma genellikle okul dersleri ve öğretmenler aracılığıyla, bilinçaltına hitap eden bir süreç olarak sürdürülmektedir (Yapıcı, 2004). Cumhuriyet döneminde ilk kez hazırlanan lise müfredatında tarih dersinin üzerinde önemle durulmasını okul derslerinin ideolojileri benimsetme açısından ne kadar önemli olduğuna örnek verilebilir. Zira bu yeni müfredat programında tarih derslerinden sanatta ilgili kısımlar çıkarılmış onun yerine Kurtuluş Savaşı tarihi, Türkiye Devletinin kuruluşu, Sevr ve Lozan antlaşmaları, Cumhuriyetin ilanı ve hilafetin kaldırılması gibi konular eklenmiştir (Yıldız, 1995). Buradan hareketle yeni rejimin kendi oluşum sürecini benimsetebilmek amacıyla ders kitabında kendi ideolojisinin okutmasının da bir örneğini vermiş olduğu yorumu yapılabilir. Hiçbir eğitim politikası siyasal ve ideolojik açıdan masum olmadığı gibi, okul müfredatı ile birlikte öğrencilere cinsiyet ve sınıf kavramlarının yanında iktidar konuları ile ilgili de birçok yüklem yapılmaktadır (McLaren, 1989). Küçük yaşlarda kendi karar verme becerileri çok gelişmemiş olan ve bilinçaltı süreçlerinin farkında olmayan (Yapıcı, 2004) çocuklar, eğitim programları içinde kazanımlar, törenler, resmi bayram geçitleri, okul bünyesinde yapılan her türlü resmi kutlamalar vasıtasıyla bu ideolojik dayatmalara maruz kalmaktadırlar (Kartal, 2018).

Diğer yandan siyasal iktidar kendi ideolojisini öğrencilere benimsetmek için okulda otorite sahibi olan, kararları sorgulanamayan ve devletin temsilcisi konumunda olan öğretmen aktörünü kullanmaktadır (Kartal, 2018). Özellikle az gelişmiş toplumlarda öğretmene verilen yetkiler ve

dokunulmazlık öğretmeni sorgulanamaz bir noktaya taşımaktadır (Akın & Arslan, 2014). Çocuğun fiziksel ve zihinsel olarak zayıf ve güçsüz olduğu dönemlerde bu otoriteye karşı koyması ya da onu sorgulaması mümkün değildir (Yapıcı, 2004). Başkaya'nın (2013) da belirttiği gibi okulda öğretmen devletin temsilcisi olduğu için öğretmen öğrenci ilişkisi otorite ve otoriteye uyma zorunluluğu olan bireyler arasındaki bir ilişkidir. Böyle bir güç dengesi içinde öğrencilerin hiçbir sorgulama hakkı olmaksızın iktidarın otoritesi ve ideolojisi öğrencilere öğretmenler aracılığıyla aktarılır (Saylık, 2016). Ayrıca devletin temsilci olarak sınıfta mutlak otorite sahibi olan öğretmenler öğrencilere itaat etmek, sessiz kalmak, karşı gelmemek gibi davranışları öğretecek bunun yanında soru soran sorgulayan davranış biçimleri göz ardı edileceklerdir. Çünkü bu sayede öğretmenler de kendi otoriter konumunu sürdürebileceklerdir (Akın & Arslan, 2014).

Eğitim sürecinde mevcut siyasal düzeni meşrulaştırmak ve siyasal düzenin devamlılığını sağlamak için gerekli bilgi ve söylemlerin üretilerek aktarılmasının en önemli unsurlarından birisi de ders kitapları olarak ifade edilmektedir (Parlak, 2005). Genel anlamda derslerin öğrencilerin duyuşsal, bilişsel ve psikomotor alanlarda gelişimlerine yardımcı olduğu düşünülmektedir ancak esasen öğrencilerin fikirleri üzerinde mevcut kültür ve ideolojinin filizlenmesi sağlanmaktadır (Kartal, 2018). Eğitimde gizli ve resmi müfredatla dayatılmak istenen ideolojik düşünceler, bireylerin toplum içindeki rol ve davranışlarını okul hayatı boyunca şekillendirirken, ulus devletler ders kitapları vasıtasıyla sürekli olarak resmi tarih, toplum ve ekonomi politikasını öğrencilere empoze etmeye çalışırlar (İnal, 1996). Dolayısıyla derslerde okutulmak üzere seçilen hiçbir ders kitabı tesadüfi olarak seçilmez ve tarafsız olmadığı söylenebilir. Seçilen ders kitaplarında bazen birtakım sözcüklerin defalarca tekrar edilmesi, bazen siyasi iktidarın ideolojisini çağrıştıracak karikatürler ve fotoğraflara yer verilmesi ve bazı konuların özellikle seçilerek kitaplara konulması öğrencilerin zihinlerine siyasi iktidar lehine yapılan bir kodlama olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, 2019). Yani en genel ifade ile ders kitapları siyasal iktidarın ideolojilerini yansıtan, bilgi ve değerlerin aktarıldığı bir araç olarak tanımlanabilir (İnal, 2004).

Alanyazın incelendiğinde devletin eğitimin siyasal işlevini kullanmasına yönelik bazı çalışmaların olduğu tespit edilmiştir (Akın & Arslan, 2014; Eryılmaz Ballı & Kartal, 2020; İnal, 1998; Parlak, 2005; Kayaalp, 2015; Şen, 2002; Özyurt, 2014; Yalçınkaya, 2015; Saylık, 2014; Yapıcı, 2006). Devletin denetim ve kontrolü altında olan eğitim sisteminde vazgeçilmez unsurlardan biri olan ders kitaplarında devletin yetiştirmeye çalıştığı bireylerden beklentilerine dair birtakım işaretler bulunması beklenmektedir. Bu beklentilere vurgu yapan işaretlerin eğitimin işlevlerinden biri olan siyasal işlevinin hangi yönde kullanıldığı ve devletin beklentilerinin ortaya çıkarılması konusunda önemli olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple mevcut araştırmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığını tarafından ders kitabı olarak okutulmakta olan yazarları Göhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutçu, Pınar Özerdoğan ve Seher Aygün olan, editörlüğü ise Dr. Mehmet Ali Kapar, Dr. Erol Yüksel ve Murat Akpınar tarafından yapılan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının eğitimin siyasal işlevi açısından incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorusuna yanıtlar aranmaya çalışılmıştır.

1. 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı olarak okutulan kitapta eğitimin siyasal işlevini yansıtan ifadeler nelerdir ve eğitimim siyasal işlevine hangi açıdan hizmet etmektedirler?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Milli Eğitim bakanlığı onayı ile 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulan kitabın eğitimin siyasal işlevi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yazılı belgelerin içeriğini sistematik olarak analiz etmek için kullanılan (Wach, 2013) nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Şimşek ve Yıldırım (2018) doküman analizinin gazete, dergi ve örgütsel dokümanların yanı sıra kitapların analizinde de kullanılabileceğini belirtmektedirler. Benzer bir şekilde Bailey (1987) de doküman analizi yöntemi ile kitapların incelenebileceğini ifade etmektedir.

Örneklem

Örneklem seçimi öncesinde Milli Eğitim Bakanlığı ortaokullarında ders kitabı olarak okutulan kitaplar ön incelemeye tabi tutulmuştur. Yapılan ön inceleme neticesinde Matematik, Fen Bilimleri, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitapları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve araştırmanın doğasına uygunluğu açısından daha uygun olduğu düşünülen Sosyal Bilgiler kitabının örneklem olarak seçilmesine karar verilmiştir. Bunun en önemli sebebi ise Sosyal Bilgiler dersi müfredatı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içinde yer alan konularla birlikte devletin ideolojisinin ve politikalarının daha rahatlıkla verilebileceği düşüncesidir. Bu doğrultuda araştırmanın amacına uygun olarak 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitapları içeriklerine göre incenmiş bunun neticesinde 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının diğer sınıf seviyelerine göre daha fazla ideolojik yaklaşıma sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan ön incelemelerin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders kitapları arasında araştırmanın örneklemi olarak tercih edilen bu kitabın Eğitim Bilişim Ağında (EBA) kitabın kendisine ve ek materyallerine kolaylıkla ulaşılabilmesinde bu kitabın tercih edilmesinde belirleyici olmuştur. Bunlara ek olarak mevcut kitabın özel bir yayın olmaması ve doğrudan Milli Eğitim bakanlığına bağlı olan “Devlet Kitapları” yayını olması sebebi ile içinde daha fazla ideolojik yaklaşımın olabileceği düşünülmüştür. Bu sebeplerle önceki bölümlerde yazarları ve editörleri ayrıntılı olarak aktarılan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı amaçlı örneklem yoluyla incelenmek üzere seçilmiştir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının resmi ideolojiyi ele alabilme, vatandaşlar üzerinde biz duygusunu vurgulamayabilme ve Türk tarihini ön plana çıkarabilmesi gibi sebeplerle önemli olabileceği ve incelenmesinin alana katkıda bulunacağı düşünülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2020-2021 eğitim öğretim yılı için ortaokullar ve imamhatip ortaokullarında ders kitabı olarak okutulmasına onay verilen Milli Eğitim Bakanlığı “Devlet Kitapları” tarafından yayımlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı kullanılmıştır. Nitel araştırmaya yöntemlerinden yararlanılarak doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler araştırma problemine göre düzenlenerek içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi ile elde edilen verileri yorumlarken benzer tema ve kategorilere göre gruplandırmak gerekliliği bulunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Buradan hareketle öncelikle kitabı oluşturan üniteler ve başlıklar incelenmiştir. Yapılan ön okuma ve incelemenin ardından araştırmanın amacı doğrultusunda eğitimin siyasal işlevini ifade eden kelimeler ve cümleler ile görsel açıdan siyasal işlevini ortaya koyan görseller belirlenerek bu ifadeler neticesinde birbirleri ile ilgili olan ifadelere göre uygun kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar neticesinde uygun kategoriler elde edilmiştir. Benzer kategorilerin bir araya getirilmesi ile de temalar elde edilmiş ve uygun biçimde tablolar haline getirilmiştir. Elde edilen taslak tabloların uygun olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile Eğitim Yönetimi alanından bir akademisyenden uzman görüşü alınmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler ve hazırlanan taslak tablolar diğer araştırmacı ile paylaşılmış ve geridönüşre göre gerekli düzenlemeler ve sadeleştirmeler yapılmıştır. Örneğin; bir araştırmacı kodları “Osmanlının adaletli oluşu” ve “Konukseverlik” olarak kodlarken, diğer araştırmacı bu kodların “Osmanlının adaletli olması” ve “Osmanlının konuksever olması” şeklinde düzenlendiğinde anlattım ve kodların uymu açısından daha uygun olacağını belirtmiştir. Sonuç olarak kodlar bu ortak düzeltmelere göre yeniden ifade edilmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2018) içerik analizinin geçerliğinin sağlanması için, araştırmada elde edilen veriler detaylı olarak raporlanması ve bu veriler çeşitli alıntılarla desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda elde edilen veriler detaylı bir şekilde tablolaştırılarak ve yorumla yapılırken doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Kitabın incelenmesi aşamasında “İstiklal Marşı”, “Gençliğe Hitabe”, “İçindekiler”, “Organizasyon şeması”, “Proje ödevi”, “Değerlendirme soruları”, “Sözlük”, “Cevap anahtarı”, “Kronoloji”, “Kaynakça” “Görsel kaynakça” bölümleri inceleme dışı bırakılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmaların en önemli ölçütlerinden birisi edilen sonuçların inandırıcılığıdır. Araştırmaların inandırıcılığını sağlamanın yolu ise geçerlik ve güvenirlilik ölçütlerini ortaya

koyabilmekten geçmektedir (Başkale, 2016). Nicel araştırmalarda veri toplama araclarının ve deseninin geçerliği ile güvenirliği nitel araştırmalarda daha farklı bir şekilde ele alınmaktadır (Yıldırım & şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlik yerine Lincoln ve Guba (1982) inandırıcılık ktiterinin yerine getirilmesinden bahsederken, bu kriterin sağlanabilmesi için de inanırılık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabirlik olmak üzere dört ölçütün söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Araştırmaların doğruluğunu ortaya koyabilmek için bu kriterlerden en az birinin açıklanması gereklidir (Creswell, 2003). Nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman ve araştırma hakkında genel bir bilgiye sahip olan kişilerin araştırmayı eleştirel bir boyutta değerlendirmesi araştırmanın inandırıcılığı için önemlidir (Yıldırım & şimşek, 2018). Bu sebeple araştırmanın inandırıcılığını sağlamak amacıyla araştırma süresince uzman görüşü alınmış ve bu doğrultuda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Lincoln ve Guba (1985) nicel araştırmalarda genelleme kavramının yerine nitel araştırmalarda aktarılabirlik kavramını ne sürmektedir. Yıldırım ve şimşek (2018) nitel araştırmalarda aktarılabirliğin sağlanabilmesinin ayrıntılı betimleme ve amaçlı örneklem kullanılması ile mümkün olacağını ifade etmektedir. Mevcut çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak ve ayrıntılı betimleme yapmak amacıyla doğrudan alıntılar yapılp sayfa numaraları verilerek aktarılabirliği yani inandırıcılığı sağlamak hedeflenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler ve taslak tablo araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve uyuşmazlıklar giderilmiştir. Bazı noktalarda okuyucuların anlamasını zorlaştıracağı düşünülen ifadeler sadeleştirilmiş, kategori kod ve temalarda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Araştırmacılar arası güvenirliği test etmek amacıyla Miles ve Huberman'a (1994) ait olan (Güvenirlik = Görüş Birliği x 100 / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formül uygulanmıştır. Bu sayede görüş birlikleri ve ayrılıklarının, araştırmanın güvenirliğine etkisi incelenmiştir. Bu hesaplama sonucunda araştırmacılar arası % 94.5 oranında güvenirlik sağlandığı grlmştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında eğitimin mevcut siyasi düzene hizmet eden ifadelere göre kategori, tema ve kodlar oluşturulmuş ve Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında siyasi ve ideolojik yaklaşımlara göre oluşturulmuş tema, kategori ve kodlar

Tema	Kategori	Kod	N
Osmanlı Devleti	Sosyal ve Siyasi Yaşam	Farklı milletlerin barış ve kardeşlik içinde yaşamaları	8
		Osmanlının adaetli olması	4
		Osmanlıda konukseverliğin var olması	4
		Osmanlıda dayanışmanın olması	3
		Osmanlıda kadına önem verilmesi	2
		Hayvan haklarına önem verilmesi	1
	Bilim ve Bilim insanları	Türk bilim insanları ve bilime yaptıkları katkıların bulunması	10
		Batıya ait olduğu düşünülen buluşların Türk İşlam bilginlerince daha önce keşfedilmesi	3
		Osmanlıda bilime ve bilim insanlarına önem verilmesi	1
		Ortaçağda Türk bilim insanlarının bilimsel gelişmenin öncüsü olması	1
	Güçlü Devlet	Osmanlı devletinin önemli bir siyasi ve ekonomik güce sahip olması	7
		Osmanlının bilim ve teknolojiye ileri olması	1
	Dünya Mirasına Katkı	Karadeniz'in Türk gl olması	1
		Osmanlının eşsiz eserler bırakması	4
Diğer	Osmanlının Avrupa devletlerine öncülük etmesi (matbaa-pusulula)	1	
	Cesur askerlere sahip olması	1	
		Diğer milletlerden üstün özelliklerinin olması	1

Tablo 1'in devamı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti	Devletin Bekasına Karşı Tehditler	15 Temmuz darbe girişimi ve Fetö örgütü	8
		Darbe girişimleri ve zararları	2
		Dünyada darbe örnekleri	1
		Ülkemizde daha önce gerçekleşmiş darbeler	1
	Demokrasi	Demokratik bir devlet olması	6
	Türk İnsanı	Türk kadınının yeteneklerinin var olması	1
		Anadolu insanının yeteneklerinin var olması	1
		Anadolu insanının naif yapısı	1
	Laiklik	Laik bir devlet olması	3
	Hukuk ve Adalet	Adil ve hukuk devleti olması	2
Sosyal Devlet	Sosyal bir devlet olması	2	
Milli Birlik	Milli birlik ve beraberliğin hakim olması	1	
Devletin Sağladığı İmkanlar	Tarım	Bazı kurumlarla tarıma ve çiftçiye destek verilmesi	6
	Eğitim	Eğitime fırsat eşitliği ve destek sağlanması	3
	Sağlık	Telefonla kolayca hastane randevusu alınabilmesi	1
		Yaşlıların her türlü bakım hizmetlerinin eksiksiz gerçekleştirilmesi	1
	İnternet	Türkiye gov tr üzerinde hızlı devlet hizmeti sunulması (Fotoğraf)	1
		İnternete kolaylıkla erişilmesi	1
	Medya	RTÜK işaretleri	1
		Medya ve iletişim kötü etkileri için tedbirler alınması	1
	İstihdam	Yeni yapılan fabrikalarla birlikte istihdamın artması	1
		Turizmde istihdamın artması	1
Türkiye'nin Dünya üzerinde etkisi ve gücü	Uluslararası Örnek Kurumlar	Üyelikler ve başarılar	6
	Ekonomi ve Gelişmişlik	Ekonomik ve ticari olarak gelişmiş bir ülke olması	5
	Dünya Barışı	Dünya barışına katkıda bulunma ve diğer halkların insanlarına yardım edilmesi	5
	Liderlik	Öncülük edilen projelerin olması	2
	Coğrafi Konum	Çok değerli bir konumda olması	1
Türk İslam Dünyası	Demokratik Uygulamalar	Kurultay adındaki meclisin bulunması	1
		Demokratik yapının var olması	1
		Kararların demokratik olarak alınması	1
		Kadınlara önem verilmesi	1
	İslamofobi	Ortaya çıkışı ve tanımı	2
		İslamofobinin gerilemesi	1
	İslam ve Bilim	İslamın zenginliği sayesinde rönesansın doğması	1
İslam'ın özgür düşünceye önem vermesi		1	
İslam ve Dayanışma	Vakıflar aracılığıyla dayanışmanın sağlanması	1	
Anayasal Hak ve Özgürlükler	Kişisel Hak ve Özgürlükler	Oy kullanma hakkının var olması	2
		Kadın erkek eşitliğinin var olması	2
		Düşünce özgürlüğünün var olması	1
		İfade özgürlüğünün var olması	1
		Bilim ve sanat özgürlüğünün var olması	1
		Seyahat ve yerleşim özgürlüğünün var olması	1

Tablo 1 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler ders kitabı siyasal işlev ve ideolojik yaklaşımlar açısından incelenmesi sonucu en çok ifade edilen temalar; "Osmanlı Devleti" (n:53), "Türkiye Cumhuriyeti

Devleti" (n:27), "devletin sağladığı imkânlar" (n:19), "Türkiye'nin dünya üzerindeki etkisi ve gücü" (n:19), "Türk İslam Dünyası" (n:10), "Anayasal hak ve özgürlükler" (n:8) ve "Cumhuriyet dönemi kazanımları" (n:4) olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti Teması İle İlgili Bulgular

Bütün temalar içinde en fazla "Osmanlı Devleti" teması tekrarlanırken bu tema altında en çok "Sosyal ve siyasi yaşam" kategorisi (n:22) vurgulanmıştır. Bunun yanında sırasıyla "Bilim ve bilim insanları" (n:15), "Güçlü devlet" (n:9), "Dünya mirasına katkı" (n:5) ve "Diğer" (n:2) kategorileri ortaya çıkmıştır. Osmanlı devletinin siyasi ve ekonomik olarak zamanının en önemli güçlerinden biri olduğunun yanı sıra kahraman askerlerinden, cesur Türk kadınına, adaletli yöneticilerinden konukseverliğine kadar birçok konuda Osmanlı devletini öven ifadeler bulunmaktadır. "Sosyal ve siyasi yaşam" kategorisi altında en çok dile getirilen konu ise " Farklı milletlerin barış ve kardeşlik içinde yaşamaları" (n:8) kodudur.

Osmanlı devletinde kişilerin din, dil ve ırk gözetmeksizin barış ve kardeşlik içinde yaşadıkları, bunun yanında diğer milletlerden olan kişilerin can ve mal güvenliklerini sağladığı ve diğer milletlerden olan insanlara da birçok özgürlük ve hakların tanıdığı belirtilmektedir. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir.

"Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde farklı ırklara ve dinî inançlara sahip insanlar yaşamıştır. Osmanlı Devleti'ndeki bu çok kültürlülük, Osmanlı millet sisteminin de temelini oluşturmaktadır. Bu sistemi Türk sanatının en güzel ürünlerinden biri olan ebru sanatına benzetebiliriz. Ebruda farklı renkler birbirine karışarak mükemmel bir ahenk meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde de farklı milletlerin kültürleri birbirine karışmış, birbirlerinin rengini almış, yeni bir renk ve ahenk oluşturmuştur." (s.62).

"Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada görmek isterim." (Sultan II. Mahmut). (s.200).

Diğer yandan Osmanlı devlet adamlarının çok adil oldukları ikinci sırada en fazla (n:4) dile getirilen koddur. Bazen kendi ağızlarından bazen de başka biri tarafından kullanılan ifadelerle devlet adamlarının adalet anlayışı aktarılmıştır.

"Bu şehirde yaşayan insanlar artık saklandıkları yerlerden çıksınlar. Özgür oldukları için kendilerine soru sorulmayacak. Şehri daha önce terk etmişlerin ve mülklerini kaybetmişlerin eşyaları hak sahiplerine tekrar verilecek. Durumları düzelinceye kadar vergi alınmayacak. Şayet evlerine dönecek olurlarsa rütbe ve dinlerine bakılmaksızın eski haklarına sahip olacaklar." (Fatih Sultan Mehmet, s.58).

"...Eskişehir'de kurulan bir pazarda bir Türk'ün Bizanslı tüccardan aldığı bardağın parasını ödememesi üzerine Osman Bey o kişiyi cezalandırarak Bizanslı tüccarın mağduriyetini gidermiştir." (OsmanBey, s.59).

"Halktan kanuna aykırı vergi alındığı bana arz olundu. Bundan sonra halktan her kim olursa olsun, hangi makam sahibi olursa olsun kanuna aykırı bir nesne dahi aldirtmayın. Şayet haksızlıkları önlemeye kadir olamazsanız, haksızlığı yapan sancak beyi dahi olsa bana bildirin..." (Kanuni Sultan Süleyman, s.59).

Osmanlı devletinin konuksever olduğu ifadesi de sıklıkla (n:4) dile getirilmiştir. Bu ifadelerden bir tanesi ise şu şekildedir.

"Osmanlı kültüründe bir eve misafir geldiği zaman ona sunulan kahvenin yanında su da gelirdi. Şayet misafir toksa önce kahveyi alır, açsa suyu alırdı. Ona göre ya yemek sofrası hazırlanır ya da meyve ikram edilirdi." (s. 88).

Bunların yanında “Sosyal ve siyasi yaşam” kategorisi altında dile gerilen diğer kodlar ise; “Osmanlıda dayanışmanın olması” (n:3), “Osmanlıda kadına önem verilmesi” (n:2), “Hayvan haklarına önem verilmesi” (n:1) olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devleti teması altında ikinci sırada en fazla dile getirilen kategori ise “Bilim ve bilim insanları” (n:15) kategorisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu kategori incelendiğinde “Türk bilim insanları ve bilime yaptıkları katkıların bulunması” kodunun en sıklıkla (n:10) ifade edildiği görülmektedir. Türk bilim insanlarının dünya bilimine yaptıkları katkılar bazı konularda ünlü bilim insanlarından bile daha önce yaptıkları keşifler ve Türk bilim insanlarının başardıkları kitapta aşağıdaki ifadelerle dile getirilmiştir.

“Hazini, Newton’dan (Nivtun) 500 yıl önce “Her cismi yerkürenin merkezine doğru çeken bir gücün olduğunu” söylemiştir. Roger Bacon’dan (Racır Beykın) yaklaşık yüz yıl önce Dünya’nın merkezine doğru yaklaştıkça suyun yoğunlaştığı fikrini ortaya atmıştır.” (s. 137).

“Farabi insanlık tarihinin en büyük filozoflarından biri kabul edilmiştir. Farabi “birinci öğretici” olarak adlandırılan Aristo’nun düşüncelerini geliştirerek “ikinci öğretici” unvanını almıştır.” (s. 138).

Diğer yandan “Bilim ve bilim insanları” kategorisi altında dünyada batılı bilim insanlarının icat ettiği düşünülen ama esasında öyle olmadığına dair bazı ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler “Batıya ait olduğu düşünülen buluşların Türk İslam bilginlerince daha önce keşfedilmesi” kodu altında toplanmıştır. Bu ifadeler aşağıdaki şekilde verilmiştir.

“Uzun yıllar batılı bilim insanlarının icat ettiği sanılan bazı buluşlar ile günlük hayatta kullanılan alet ve cihazlar Türk ve İslam bilginleri tarafından yüzyıllar öncesinden icat edilmiştir.” (s. 134).

“Biruni (978-1048) Dünya’nın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü savunmuştur. Kendisine “Dünya dönüyorsa neden ağaçlar taşlar vb. yerlerinden fırlamıyor?” diye soranlara “Dünya’nın merkezindeki çekim gücü varlıkların dışarıya fırlamasını engellemektedir.” Cevabını vermiştir. Bu fikriyle yer çekim kuvvetini Newton’dan asırlarca önce ortaya koymuştur.” (s. 143).

Osmanlı devleti teması altında üçüncü sırada en fazla dile getirilen kategori ise “Güçlü devlet” (n:9) kategorisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu kategori altında “Osmanlı devletinin önemli bir siyasi ve ekonomik güce sahip olması” (n:7) sıklıkla vurgulanmıştır. Osmanlı devletinin zamanının en önemli gücü olduğunun vurgulandığı ifadelerin bazıları şu şekildedir.

“Devletin sınırlarının genişlemesinde ve fetihlerin gerçekleşmesinde güçlü ekonomik ve toplumsal yapının katkısı büyüktür.” (s. 46).

“Osmanlı Devleti’nin büyük bir siyasi güç olmasında Ahi teşkilatının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik desteğin katkısı büyüktür.” (s. 46).

“Barbaros Hayreddin Paşa’nın haçlı donanmasına karşı kazandığı Preveze Deniz Savaşı Osmanlı Devleti’ni karada olduğu gibi denizlerde de en büyük devletlerden birisi hâline getirmiştir.” (s. 61).

Ayrıca Osmanlı devleti teması altında Osmanlı devletinin dünya mirasına katkıda bulunduğu eserlerden bahsedilmiştir. Bu ifadeler ise “Dünya mirasına katkı” kategorisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu kategorinin altında ise “Osmanlı’nın eşsiz eserler bırakması” kodu defalarca vurgulanmıştır (n:4). Bu ifadeler kitapta aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir.

“Osmanlı Devleti hâkimiyet kurduğu coğrafyalarda birçok eser bırakmıştır.” (s. 84).

“Osmanlı sanatında mimari eserler ön plana çıkar. Osmanlı mimarlarının yaptığı camiler, medreseler, köprüler, hamamlar, imarethaneler çağının üstün estetik anlayışını yansıtır.” (s. 86).

Dünya mirasına katkı kategorisi altında “Osmanlı’nın Avrupa devletlerine öncülük etmesi” kodu altında Osmanlı devletinin Avrupa devletlerine bazı icat ve buluşları dolaylı olarak öğrettikleri vurgusu göze çarpmaktadır. Bu ifade aşağıdaki şekildedir.

“XI. ve XII. yüzyıllarda Haçlı Seferleri sırasında Avrupalılar İslam dünyasından matbaa, kâğıt ve pusulayı öğrenmekle kalmamış aynı zamanda bunları geliştirmişlerdir. Bu araçların kullanılması Avrupa’da XV. ve XIX. yüzyıllar arasında ekonomik, sosyal, kültürel, dinî, bilimsel ve siyasi gelişmelerin temelini oluşturmuştur.” (s. 64).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Teması İle İlgili Bulgular

7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kitabının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan ikinci tema “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” (n:27) temasıdır. Bu tema altında ise en sıklıkla “Devletin bekasına karşı tehditler” kategorisi tekrarlanmıştır. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve Fetö örgütü devletin bekasına karşı görülen tehditler kategorisi altında en sıklıkla (n:8) dile getirilmiş ve “15 Temmuz darbe girişimi ve Fetö örgütü” kodu ortaya çıkmıştır. Bu kod altında özellikle FETÖ terör örgütünün darbe gecesi Türk milletine karşı silahlı saldırıları anlatılmakta, buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğinde kahraman Türk halkı tarafından engellendiği vurgusu yapılmaktadır. Bu kod ile ilgili ifadelerden bazıları şu şekildedir.

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan birtakım kişiler örgüt kurarak kendi menfaatleri uğruna vatanımıza ihanet etmişlerdir. Milletimizin demokrasiye ve millî egemenliğe bağlılığını hiçe sayan FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) mensupları 15 Temmuz 2016 tarihinde bir kalkışma başlattılar. Bir grup FETÖ terör örgütü mensubu Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprülerini saat 22.00 sıralarında tek taraflı olarak trafiğe kapattı. Anlam verilemeyen bu hareketlilik televizyon kanallarında haber oldu. Sosyal medyada Ankara ve İstanbul başta olmak üzere bazı şehirlerde patlama ve silah sesleri duyulduğu haberleri yer aldı.” (s. 212).

“FETÖ terör örgütü mensupları yönetimindeki uçaklar ve helikopterler kent üstünde alçak uçuş yaparak sonik (ses dalgası) patlamalarla halkı sindirmeye ve halkın dışarıya çıkmasını engellemeye çalıştı.” (s. 213).

“15 Temmuz gecesinde ordu içine sızmış FETÖ örgüt mensupları, milletin silahı ve tankıyla milleti hedef aldılar. TRT’yi ele geçirip darbe duyurusu yapmaya başladılar. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a suikast girişiminde bulundular. Millî Mücadele yıllarında olduğu gibi halkımız bir ve beraber olarak Kuvayimillîye ruhu ile darbecilere dur dedi. 15 Temmuz’da Türk milleti darbe girişimini püskürterek bir demokrasi destanı yazdı. Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısına uyan milletimiz bağımsızlığımıza kast eden FETÖ terör örgütünü etkisiz hâle getirdi. Millet, ordu ve polisimiz omuz omuza vererek darbecilerin planlarını bozdu.” (s. 213).

Darbe girişiminden sonra halkın demokrasiye sahip çıkmak için meydanlarda bir araya gelerek aralıksız “Demokrasi nöbetleri” adı altında nöbetler tuttukları bu sayede demokrasiye ve milli iradeye sahip çıktıklarını anlatan bazı resimler kullanılmıştır. Bu resimlerden özellikle bayrak, cami ve halkın bir arada olduğu, birlik ve beraberliğin cami ve bayrak etrafında sağlandığını çağrıştıran Türk İslam sentezini ortaya koyan bir tanesi Görsel 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Demokrasi nöbetleri (s. 212).

Bu doğrultuda devletin bekasına karşı tehditler kategorisi altında dile getirilen diğer kodlar; “Darbe girişimleri ve zararları” (n:2), “Dünyada darbe örnekleri” (n:1) ve “Ülkemizde daha önce gerçekleşen darbeler” (n:1) kodları sırasıyla ifade edilmiştir.

Ayrıca “Demokrasi” kategorisi altında “Demokratik Bir Devlet Olması” kodu da sıklıkla (n:6) tekrar edilmiştir. Bu ifadelerde Türkiye Cumhuriyetinin demokratik bir devlet olduğunun yanı sıra ve okullarda da bu eğitimlerin uygulamalı olarak öğretildiği vurgulanmaktadır. Bu ifadelerin bazıları aşağıda verilmektedir.

“Demokrasinin temel ilkelerini uygulayan ve koruyan devletler “demokratik devlet” olarak nitelendirilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti gibi demokratik devletlerin temel ilkeleri ve bu ilkelerin günümüzde...” (s. 197).

“Bir devletin demokratik olabilmesi için bazı niteliklerin bulunması gerekir. Bu niteliklerin olmadığı bir devlete demokratik devlet demek mümkün değildir. Demokratik bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de demokratik devletlerin sahip olması gereken bütün niteliklere sahiptir. Bu nitelikler sözde kalmamış Anayasa ve yasalarımıza uygulanması zorunlu kurallar haline getirilmiştir.” (s. 206).

“Okulumuzda demokrasi kulübü tarafından okul öğrenci temsilcisi seçimi gerçekleştirildi. Bazı arkadaşlarımız sandık kurulunda görev aldı. Bazı öğrenciler de seçimlerde öğrenci temsilcisi olmak için aday oldu. Ben de okulda öğrenci temsilcisi olmak için aday olanlardan birisiyim. Seçimlerden önce hepimiz yapmak istediğimiz çalışmalarını arkadaşlarımıza anlatarak onlardan oy toplamaya çalıştık. Bu sene yapılan seçimleri kazanamadım. Okulumuzda yapılan bunun gibi demokratik faaliyetler okulu daha çok benimsememi sağlıyor.” (s. 210).

Diğer kategori olan “Türk insanı” kategorisi altında Türk insanının yetenekleri ve naif yapısı vurgulanmaktadır. Türk insanının düşünceli yapısı ve toplum tarafından akıllıca uygulamalar yapıldığı düşüncesi ifade edilmektedir. Bu ifadelerden Bazıları şunlardır.

“Eğer bir evin camında sarıçiçek varsa “Benim evimde hasta var. Ey sokaktan geçenler sakın bağırıp rahatsız etmeyiniz.” demektir. (s. 22).

“Bir başka incelik de evlerin kapı tokmaklarında görülür. Kapılarda iki tokmak bulunur. Bunlardan büyük olanı kalın, küçük olanı da ince ses çıkarır. Eve yabancı biri veya misafir gelmiş ise kalın sesli tokmağı tıklar, ev sahibi ona göre hazırlığını yaparak kapıyı açar.” (s. 22).

“Laiklik” kategorisi altında Türkiye Cumhuriyetinin “Laik bir devlet olması” (n:3) koduyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Devlet adamlarının laikliği sonuna kadar benimseyerek ülkeyi bu ilke doğrultusunda yönettikleri ifadesi verilmektedir. Bu düşünce aşağıdaki şekilde verilmektedir.

“Devletimiz ve devlet adamlarımız laik devlet olmanın gereklerini yerine getirerek her türlü inanca karşı saygı duymaktadır.” (s. 207).

“Cumhurbaşkanımız Ramazan Bayramı vesilesiyle bir mesaj yayınlamıştır. Mesajında Başî rahmet, ortası mağîret, sonu ebedî azaptan kurtuluş olan bir Ramazan ayını daha geride bırakarak bayrama kavuştuk. Mübarek Ramazan Bayramı’nızı canî gönülden tebrik ediyorum.” (s. 207).

“Cumhurbaşkanımız Noel Yortusu sebebiyle bir mesaj yayınlamıştır. Mesajında “Farklı mezhep, gelenek ve kiliselere mensup Hristiyan vatandaşlarımızın kendi inançları doğrultusunda kutladıkları Noel Yortularının yardımlaşma ve dayanışma ikliminin gelişmesine vesile olmasını diliyor, başta Hristiyan vatandaşlarımız olmak üzere tüm Hristiyan âleminin Noel Yortusu’nu tebrik ediyorum.” (s. 207).

“Hukuk ve Adalet” kategorisi altında Türkiye Cumhuriyeti’nin “Adil ve hukuk devleti olması” (n:2) kodu ile devletin hiçbir kişiye yada kuruma özel bir imtiyaz göstermediği herkese eşit mesafede olduğu ve kanunlar önünde herkesin eşit olduğu konular dile getirilmektedir. Bu görüşlerle ilgili ifadelerden bazıları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

“Bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kimseye ayrıcalık tanınmaz, kanunlar karşısında herkes eşittir. Bu duruma hukukun üstünlüğü denir. Ülkemizde yargının bağımsız mahkemelerce yürütülmesi hukukun üstünlüğünü gösterir.” (s. 209).

“Demokratik devletlerde egemenliğin kullanılması kısıtlanamaz; bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç kimse veya hiçbir organ kaynağını anayasa ve yasalardan almayan bir yetki kullanamaz, uygulama yapamaz. Böylece anayasa maddesinde belirtilen adalet anlayışı sağlanmış olur.” (s. 206).

Bu kategori altında Türkiye Cumhuriyetinin “Sosyal bir devlet olması” (n:2) ve “Millî birlik ve beraberliğin hakim olması” (n:1) kodları da birer kez ifade edilmiştir. Özellikle Sosyal bir devlet oluşu vatandaşların ne zaman ihtiyacı olsa süratle devletin orada olduğu vurgusuyla açıkça ifade edilmiştir. Bu kod kitapta aşağıdaki şekli ile verilmiştir.

“Sosyal devlet anlayışı vatandaşların hak ve özgürlüklerini koruyan eşitlik ilkesini benimseyen devlet anlayışıdır. Bu anlayıştaki devlet, vatandaşlarının toplumsal ve ekonomik varlıklarını iyileştirmek için önemli roller üstlenerek bu yolda vatandaşlarına olanaklar sunar. Sosyal adaletin artırılmasına yönelik çalışır. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kalmış ya da güçsüz insanların da toplumun içinde bulunduğu genel refah seviyesine ulaşması için çaba harcar. Vatandaşların ekonomik ve sosyal gelişimleri için eşit olanaklar sunar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sosyal devlet anlayışına sahip bir devlettir.” (s. 208).

“23 Ekim ve 9 Kasım 2011’de Van’da meydana gelen depremlerde yüzlerce insan hayatını kaybetti. Binaların yerle bir olduğu şehirde, devlet vakit kaybetmeden yaraları sarmaya başladı. Kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla insani yardımlar depremden hemen sonra bölgeye ulaştırıldı. Depremden 39 gün sonra kalıcı konutların temelini atılmaya başlandığı deprem bölgesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 23 bin konut inşa edildi.” (s. 217).

Devletin Sağladığı İmkânlar Teması ile İlgili Bulgular

Bu tema altında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin “Tarım” (n:6), “Eğitim” (n:3), “Sağlık” (n:2), “İnternet” (n:2), “Medya” (n:2) ve “İstihdam” (n:2) alanlarında birçok imkân sağladığı çeşitli kodlarla birlikte verilmektedir. Özellikle tarım alanında çiftçilere verilen desteğin çok fazla olduğu yönünde ifadeler tekrar (n:3) edilmektedir. Bunlardan en dikkat çekicileri ise şu şekildedir.

“ASELSAN (Askerî Elektronik Sanayi) ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üç yeni proje için iş birliği yaptı. Proje kapsamında traktörlerin sürücüsüz kullanımı, özel kameralar taşıyan insansız hava araçlarıyla bitki hastalık ve zararlılarının tespiti sağlanacak. Verimi arttıracak hassas tarım uygulamaları için altyapı sağlayacak çiftlik yönetim sistemi kurulacak.” (s. 187).

“Malatya’da iki bahçede kurulan Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi ile çiftçilerin cep telefonlarına uyarı mesajı gönderiliyor. Ziraî don tehlikesinin yanı sıra hava durumuna göre olası hastalık ve zararlıların meyve ağaçlarına vereceği zarar 3-7 gün önceden tespit ediliyor. Üreticileri kısa mesajla bilgilendiren sistem elde edilecek ürünün ne kadar olabileceği konusunda da tahminde bulunuyor.” (s. 187).

Bu tema altında ortaya çıkan diğer bir tema ise “Eğitim” (n:3) kategorisidir. Devletin eğitime ve öğrencilere verdiği önem ücretsiz dağıtılan ders kitapları ve EBA (Eğitim Bilişim Ağı) sayesinde fırsat eşitliğinin sağlandığı yönündeki ifadelerle belirtilmektedir.

“Millî Eğitim Bakanlığı 2017-2018 eğitim öğretim yılında ilkökul, ortaokul ve lise öğrencileri için toplam 190 milyon ücretsiz ders kitabı dağıtacak. MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürü tüm okullara ders kitaplarının ücretsiz verildiğini belirtti. Bu kitaplar 81 ilde oluşturulan 420 dağıtım noktasına yükleniciler tarafından teslim edilip, poşetlenerek öğrencilerimizin sırasında hazır hâlde bekletilecek” dedi. (s. 208).

“Günümüzde iletişim aracı olarak kullanılan Genel Ağ, bilgiye ve habere ulaşmamızda kolaylık sağlamaktadır. Bu durum Genel Ağ üzerinden eğitim (e-eğitim) anlayışını ortaya çıkarmıştır. E-eğitim ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin bütün kademelerinde fırsat eşitliğine katkı sağlamıştır.” (s. 26).

“Sağlık” (n:2) kategorisi altında ise yaşlıların her türlü bakımlarının eksiksiz yapıldığı ve vatandaşların sağlık hizmetlerinden bir telefon aracılığı ile kolayca yararlanabildiği kodlar altında ifade edilmiştir. Bu ifadeler ise şu şekildedir.

“Ahmet Amca, yaklaşık bir haftadır kendisini iyi hissetmiyordu. Vücudundaki sebebini bilemediği ağrılar yüzünden morali de bozulmuştu. Üstelik çevresindekilerin doktora gitmesi gerektiği konusundaki tavsiyelerini de dikkate almıyordu. Sonunda ısrarlara dayanamadı ve Alo 182’yi (Merkezi Hekim Randevu Sistemi) arayarak doktor Nuri Bey’e muayene olmak için randevu aldı.” (s. 12).

“Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı yaşlıların korunmasına, desteklenmesine yönelik hizmetlerine devam ediyor. Başlatılan “Yaşlı Destek Programı” (YADES) kapsamında bu konudaki her proje için 2 milyon liraya kadar destek sağlanacak. Bu proje ile yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamları iyileştirilecek. Günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetleri verilecek.” (s. 208).

“İstihdam” (n:2) kategorisi altında ortaya çıkan kodlarla birlikte devletin vatandaşlarının refah düzeylerini artırmak için sağladığı iş imkanları aktarılmaktadır. Özellikle yeni fabrikaların açıldığı ve bu fabrikalarda yeni iş alanlarının olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum bir vatandaşların ağzından şu şekilde aktarılmaktadır.

“Biz sanayi kuruluşlarında çalışmaktayız. Ham madde kaynaklarına yakın olduğumuz için buraya fabrikalar yapıldı. Burada yaşayan benim gibi birçok insana iş imkânı doğdu.” (s. 102).

“Yaz aylarında oldukça fazla turist kabul ederiz. Ülkemiz için önemli gelir kaynağı olan turizm bizim için de iş imkânı sunuyor.” (s. 102).

Genel olarak “Devletin sağladığı imkânlar” teması değerlendirildiğinde devletin vatandaşlar için tüm imkânlarını seferber ettiği ve onların eğitimleri, refahları, sağlıkları için çok ciddi önlemler aldığı ve uygulamalar gerçekleştirdiği şeklinde bir fikir verilmektedir.

Türkiye’nin Dünya Üzerinde Etkisi ve Gücü Teması ile İlgili Bulgular

7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bu tema altında bazı önemli kategoriler ortaya çıkmıştır. Bunlar; “Uluslararası alanda örnek kurumlar” (n:6), “Ekonomi ve gelişmişlik” (n:5), “Dünya barışı” (n:5), “Liderlik”(n:2) ve “Coğrafi konum” (n:1) kategorileridir.

Uluslararası alanda örnek kurumlar kategorisi altında Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait kurumların uluslararası alanda başarıları, diğer ülkeler tarafından örnek alınmaları, üyesi olunan uluslararası organizasyonlarda elde edilen başarılar aktarılmaktadır. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir.

“Türk Kızılayı Irak Depremi Ekip Başkanı, depremin yaşandığı ilk andan itibaren Kızılay olarak bölgede yardım dağıtan ilk kuruluş olduklarını hatırlatarak “Derbendihan ilçesine bağlı on beş köyde kırk adet çadırı vatandaşların kapılarına kadar giderek dağıttık, kurumlarımızı yapmaya başladık.” dedi. Aynı zamanda ailelerin çadırlara yerleşmeye başladığını ifade ederek bugünden itibaren Halepçe ilçesindeki kız öğrenci yurdunda kurulan mutfakta yaklaşık 2 bin 500 kişinin yemek ihtiyacını Türk Kızılay’ı olarak karşılayacaklarını dile getirdi.” (s. 172).

“Yeşilay Genel Başkanı, Yeşilay’ın yaklaşık 90 yıllık deneyimini, bilgi ve birikimini dünyadaki diğer ülkelerin insanlarıyla paylaşmak istediklerini ifade ederek “O ülkelerin vatandaşları biz öncülüğümüzde Yeşilaylar kurdular. Şu anda 34 ülkede Yeşilay var. Bunları biz kurmadık. O ülkenin vatandaşları bizim önderliğimizde kurdular ve bizim projelerimizi uygulamaya başladılar.” (s. 172).

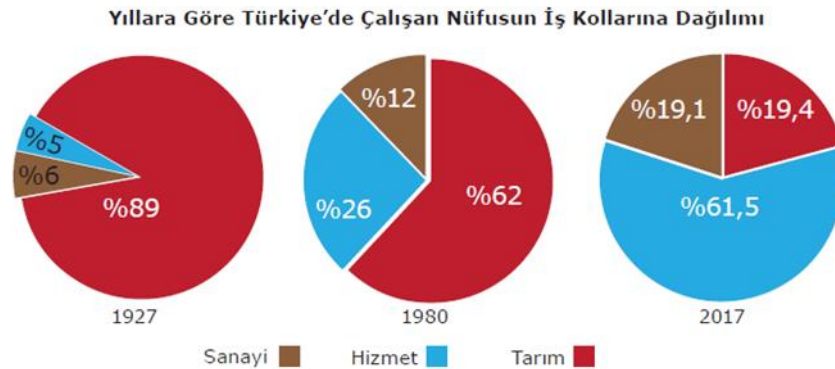
“Türkiye, hem gelişmiş hem gelişmekte olan en büyük ülkeleri kapsayan temsil niteliği yüksek yapısıyla G-20’nin çalışmalarına aktif katkı sağlamaktadır. Ülkemiz 1 Aralık 2014 tarihinde üstlendiği G-20 Dönem Başkanlığını 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen Liderler Zirvesi ile başarıyla tamamlamıştır.” (s. 225).

Diğer yandan Ekonomi ve gelişmişlik kategorisi altındaki kodlarla Türkiye Cumhuriyet’inin ekonomik alanda güçlü olabilmek için aldığı önlemler ve gelişmiş bir ülke olduğu vurgulanmaktadır. Bu ifadelerinden bazıları ise grafiklerle desteklenmektedir.

“Ülkemiz, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü bir devlet olmak amacıyla öncelikle bölgesindeki komşuları ile ekonomik ve ticari ilişkilerinin gelişmesine büyük önem vermektedir.” (s. 224).

“Gelişmiş ülkelerde hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışan insan sayısı fazla, tarım sektöründe çalışan insan sayısı azdır. Az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektöründe çalışan insan sayısı daha fazladır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insan sayısı azdır.” (s. 110).

Bu ifadeden sonra aşağıdaki görsel verilirken gelişmişlik; sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insanların sayısının nüfusun geneline oranla fazla olması şeklinde tanımlanmıştır. Buradan hareketle Türkiye’nin 2017 yılında 1927 ve 1980 yıllarına göre sanayi ve özellikle hizmet sektöründe çalışanların genel nüfusa olan oranının çok yüksek olduğu gösterilmektedir. Böylece Türkiye’nin gelişmiş bir ülke olduğu çıkarımı yaptırılırken mevcut kategorinin bulguları da vurgulanmış olmaktadır.

Şekil 2. Yıllara göre Türkiye’de çalışan nüfusun iş kollarına dağılımı (s. 110).

Dünya barışı kategorisi altında ise Türkiye Cumhuriyetinin dünya barışını çok önemseydiği, tesis edilmesi ve sürdürülmesi için yoğun bir çaba içinde olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin diğer milletlerin halklarına yardım ettiği belirtilmektedir. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir.

“Birçok uluslararası kuruluşu üye olan ülkemiz bölgesinin ve dünyanın barış ve huzuruna hizmet etmektedir.” (s. 220).

“Ülkemiz dünyada barışı destekleme ve koruma operasyonlarına ilk kez Kore Savaşı sırasında katılmıştır. Türkiye bu tarihten sonra da bu operasyonlara imkânları ölçüsünde katkı sağlamaya gayret etmiştir. Bugün Afganistan, Bosna-Hersek, Kosova gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki NATO ve BM barış operasyonlarına da askerî personel, polis ve jandarma desteği vermek gibi katkılar sağlamaktadır.” (s. 221).

“Türkiye; Afganistan, Irak, Suriye, Sudan gibi ülkelerden gelen birçok mülteciye yardımcı olmuş, onların can güvenliğini sağlamıştır. Bugün ülkemizde milyonlarca mülteciyi misafir ediyoruz.” (s. 120).

Liderlik kategorisi altında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bölgesinde güçlü konumunu sürdürmek ve geliştirmek için uluslararası projelerde öncü olduğu vurgusu yapılmaktadır.

“Ülkemiz, bölgesel enerji stratejisini geliştirirken gerek doğu-batı, gerek kuzey-güney enerji koridorları üzerindeki konumunu güçlendirilmeye çalışmaktadır. Bu amaçla birçok projenin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine öncülük etmektedir. Bu projelerden biri de Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP)'dır.” (s. 227).

Coğrafi konum kategorisi altında ise Türkiye'nin çok değerli bir konumda olduğu vurgulanmaktadır.

“Ülkemiz, petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle Avrupa'daki tüketici pazarları arasında bir konuma sahiptir. Bu ayrıcalıklı doğal köprü konumu ülkemize enerji güvenliği konusunda fırsatlar sağlarken sorumluluklar da yüklemektedir.” (s. 227).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye ekonomik olarak gelişmiş, bölgesinde söz sahibi olmaya çalışan, uluslararası ortamlarda örnek alınan, uluslararası organizasyonlarda başarılı ve ekonomik anlamda değerli coğrafyaya sahip bir ülke olarak tanılanmaktadır.

Türk İslam Dünyası Teması ile İlgili Bulgular

Yapılan inceleme sonucunda ilgili tema altında; “Demokratik uygulamalar” (n:4), “İslamofobi” (n:3), “İslam ve bilim” (n:2), ve “İslam ve dayanışma” (n:1) kategorileri ortaya çıkmıştır. Demokratik uygulamalar kategorisi altında İslam'ın karar almada ve kadınlara verilen önem konularında oldukça demokratik bir yaklaşıma sahip olduğu belirtilmektedir.

“Eski Türk devletlerinde adalet bir devlet töresiydi. Hakan bile kanuna aykırı davranırsa cezalandırılırdı. Türk kültüründe “meşveret” kavramı vardır. Meşveret akıl toplamak demektir. Yani en doğruyu bulmak için birilerine danışılmasıdır. Bu işlem kurultayda yapılırdı. Kurultayda devletin siyasi, askerî ve ekonomik konuları ile ilgili görüşmeler yapılır, kararlar alınır. Kurultaya hakanın eşi de katılırdı.” (s. 199).

İslamofobi teması altında islamofobinin ne olduğu açıklanmasının yanında ortaya çıkışı da verilmektedir. Ayrıca son zamanlarda İslamofobinin gerileme sürecinde olduğu da belirtilmektedir.

“Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansına göre İslamofobi “11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen olaylar sonrasında terör ile mücadele kapsamında aralarında Müslümanların, göçmenlerin, sığınmacıların ve kimi

azınlıkların da bulunduğu gruplara ve kişilere karşı oluşmuştur. Bu gruplar eğitim, istihdam, barınma ve kamu alanlarına erişim, toplumsal katılım ve hareket serbestliği gibi bazı alanlarda ırkçı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu çerçevede İslamofobi İslam dünyasına mensup olan bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı muameleye verilen genel isimdir.” (s. 229).

“İslam İşbirliği Teşkilatı “İslamofobi Gözlemevi” tarafından yayımlanan temmuz, ağustos ve eylül aylarını kapsayan raporda “İslamofobi konusunda fark edilir bir gerileme yaşandı. Son 4 yılla kıyaslandığında gerileme çok açık bir şekilde kendini belli ediyor.” denildi.” (s. 229).

İslam ve bilim kategorisi altında Avrupa devletlerinin İslam dünyasında var olan zenginliklerden yararlandıklarını, İslam’ın bilimsel düşünceye verdiği önemi ve Müslüman bilim insanlarının karşılık beklemeden yaptıkları katkıları belirten kodlar ortaya çıkmıştır. Bu ifadelerden bazıları aşağıdaki gibidir.

“Avrupalılar, Müslümanların böyle yüksek bir medeniyeti nasıl gerçekleştirdikleri anlayabilmek için Arapça eserleri kendi dillerine tercüme etmeye başladılar. Böylece İslam dünyasında biriken bilimsel zenginlik Batı dünyasına aktarılmıştır. Bu faaliyetler Avrupa’da Rönesans’ın doğmasında etkili olmuştur.” (s. 140).

“İslam coğrafyasında bilimin gelişmesinde İslam dininin ilim öğrenmeye ve özgür düşünceye verdiği destek önemli rol oynamıştır. Hz. Muhammed’in “İlim Çin’de de olsa gidip onu alınız.” ve “İlim Müslüman’ın yitik malıdır. Nerede bulursa onu alsın.” sözleri bilimsel araştırmaları teşvik etmiştir.” (s. 149).

“Türk-İslam bilim insanları hiçbir menfaat beklemeden kendilerini sadece bilime adanmışlardır. Bu insanların çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına rağmen vazgeçmemeleri, vakitlerinin büyük çoğunluğunu çalışmalarına ayırmaları da bilimsel gelişmelere katkı sağlamıştır.” (s. 149).

İslam ve dayanışma kategorisinin altında ise özellikle vakıflarla Türk İslam devletlerinin dayanışmayı en üst düzeye taşıdığı, günümüzde modern toplumların uyguladıkları sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamalarının vakıflar aracılığı ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

“Geçmişten günümüze toplumlar kendi yapıları içinde sosyal yardım, dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurumlar oluşturmuşlardır. Günümüz modern toplumlarında tesis edilen sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamaları geçmişte İslam toplumlarında vakıf müessesesi tarafından gerçekleştirilmiştir.” (s. 168).

“Vakıf, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır.” (s. 168).

Anayasal Hak ve Özgürlükler Teması ile İlgili Bulgular

İlgili tema altında “Kişisel hak ve özgürlükler” (n:8) kategorisi ortaya çıkmıştır. Bu kategoris altında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin vatandaşlara birçok alanda hak ve özgürlükler verdiği ifade edilmiştir. Bazı ifadeler aşağıda gösterilmektedir.

“Düşünce özgürlüğü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın maddeleri ile de güvence altına alınmıştır.” (s. 151).

“Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.” (s. 151).

“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hürriyetine sahiptir.” (s. 151).

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlarının anayasal olarak birçok hak ve özgürlüğe sahip olduğu ve mevcut durumda bu haklarını rahatlıkla kullanabildiklerinden bahsedilmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacına uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı eğitimin siyasi amacı doğrultusunda incelenmiştir. Bu sebeple ders kitabında “eğitimin siyasal işlevine hizmet eden ifadeler hangileridir?” sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda tema, kategori ve kodları içeren özet tablosu oluşturulmuştur. Oluşturulan özet tablosuna göre en çok tekrar edilme sırasına göre “Osmanlı Devleti”, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti”, “Devletin sağladığı imkânlar”, “Türkiye’nin Dünya üzerindeki etkisi ve gücü”, “Türk İslam dünyası” ve “Anayasal hak ve özgürlükler” temaları ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda eğitimin siyasal işlevinin daha çok “meşrulaştırma” ve “toplumsal birlikteliğin” sağlanması yönlerinde kullanıldığı söylenebilir. Çünkü temalar altında yer alan kategoriler incelendiğinde Osmanlı devletinin yoğun bir şekilde yüceltildiği, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin laik, sosyal, adil ve milli birlik beraberlik içinde olduğu vurgulanırken devletin vatandaşları için başta eğitim, sağlık olmak üzere diğer alanlarda hızlı ve kaliteli bir hizmet sunduğu defalarca dile getirilmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası ilişkilerde oldukça başarılı ve lider bir konumda olduğu ile güçlü bir devlet olduğu da ifade edilmektedir. Ayrıca Türk İslam medeniyetinin bilime ve dünya mirasına katkılarının çok fazla olduğu, Türk İslam Devletlerinin he zaman demokratik bir yapıda dayanışma içinde yaşadıkları da dile getirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre en fazla tekrar edilen Osmanlı Devleti teması altında Osmanlı devleti ve Türk milleti; farklı milletlere tanınan saygı ve sevgi, devleti yöneten Türk devlet adamlarının adaletli oluşu, Türk halkının konukseverliği, ülke içinde dayanışma, kadına verilen önem gibi konularda övülmektedir. Ayrıca kitabın içinde Osmanlı devletinin son dönemlerine ve son padişah olan Sultan Vahdettin’e yer verilmezken defalarca Osmanlıyı öven ifadelerle değinilmiştir. Bu sayede Osmanlı Devletinin devamı olarak nitelendirilen Türkiye Cumhuriyeti öğrencilerine kendi atalarının ve Türk ulusunun geçmişteki kahramanlıkları ve üstün özellikleri aktararak yetiştirilen yeni neslin Türkçülük Osmanlıcılık bakış açısıyla yetiştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu durum Kartal’ın (2018) farklı grupların bir arada birlik içinde tutulması amacıyla Türkçülük vurgusu yapılarak yeni nesiller yetiştirilmesi çabalarının olduğunu belirtmesi ile de açıklanabilir.

Araştırma sonucunda ikinci en fazla tekrar edilen kodlara göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti teması ortaya çıkmıştır. Bu temada özellikle 15 Temmuz darbe girişimi, darbenin zararları ve ülkemizde daha önce gerçekleştiren darbe kodları vurgulanmıştır. Siyasi otoriteye karşı gerçekleştirilmeye çalışılan bu girişime karşı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğinde tüm halkın tek bir vücut olarak karşı koyduğu ve darbe girişimini engellediği vurgulanmaktadır. Bu vesileyle öğrencilere ben değil biz anlayışı ve meşru otoriteye karşı yapılan bu girişimin ne kadar tehlikeli olduğu düşüncesi benimsetilmeye çalışılmaktadır. Oluşturulmaya çalışılan “biz” anlayışı İnal’ın (1998) ifade ettiği toplumsal ahengin sağlanması için ideolojik olarak biz bilinci verilmeye çalışılır ifadesi ile de desteklenebilir.

Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti teması altında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin laik, sosyal ve adil bir hukuk devleti olduğu kodları ortaya çıkmıştır. İlgili kodlarda devletin vatandaşları dil, din ve ırk farklılıklarına göre değerlendirmeyip hepsine eşit mesafede olduğu, bunun yanında yasaların herkes için olduğu ve kimseye bir ayrıcalık tanınmadığı ve sosyal devlet ilkesine göre yardıma ihtiyaç duyan her vatandaşa devletin şefkat elini hızlıca uzattığı belirtilmektedir. Şen’in (2002) siyasal otoritenin vatandaşlara mevcut siyasi ortamın olumlu olduğunu göstermeye çalıştıklarını belirtmesi de bu durumu açıklayabilir.

Devletin sağladığı imkânlar teması altında ise; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin vatandaşlarına başta tarım, eğitim, sağlık istihdam gibi konularda sağladığı destekler ve imkânlar ifade edilmektedir. Tarımda verilen destekler, eğitimde verilen ücretsiz ders kitapları ve sanal ortamdaki eğitim uygulamaları, sağlık alanında sağlanan kolaylıklar ve vatandaşlara sağlanan iş imkânları gibi konular meşru otoritenin ideolojisine hizmet eden ifadelerdir. Dolayısıyla siyasal iktidarlar kendi ideolojilerini toplumdaki bireylere benimsetmek istemektedirler (Yıldız, 1995) düşüncesi bu durumu desteklemektedir. İnternette

yer alan gazete haberlerine bakıldığında da devletin sağladığı destekler konusunda oldukça fazla haber yer almaktadır. Örneğin; Anadolu Ajansı'nın (2021) yaptığı “*Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay'dan çiftçilere 'tarım desteği' çağrısı*” başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'ın, çiftçilere tarım desteklerinin yapıldığını, bu fırsattan tüm çiftçilerin faydalanması gerektiğini söylediği haber, mevcut kategoriye destekler niteliktedir.

Türkiye Cumhuriyetinin dünya üzerindeki etkisi ve gücü adlı temada, Türkiye'nin dünya barışına önemli katkılarda bulunduğu, ekonomik olarak gelişmiş bir ülke olduğu, uluslararası projelerde liderlik yaptığı ve coğrafi olarak çok değerli bir konumda olduğu konuları dile getirilmektedir. Bu temanın yansımalarını bazı devlet raporlarında görmek mümkündür. Örneğin Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ziya Selçuk 2023 Eğitim Vizyon Belgesinde “*bugün toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlar başta olmak üzere, ülkemizde hemen her alanda ortaya konan başarı hikâyelerini, eğitim alanında yapacaklarımızla taçlandırmanın tam zamanıdır*” (MEB, 2018) ifadesi ile Türkiye Cumhuriyetinin siyasi ve ekonomik alanda çok başarılı ve güçlü olduğunu ifade etmesi mevcut tema bulgularıyla örtüşmektedir.

Türk İslam Dünyası temasında ise Türk İslam Devletlerinin çok demokratik bir yapıda oldukları en sıkça vurgulanan konudur. Ayrıca İslamofobi kavramının ve ortaya çıkışı da önemli bir yer tutmaktadır. İslamofobi kavramı ile biz ve diğerleri konusu benimsenilmeye çalışılmaktadır. Özellikle İslama karşı gelişen tehlikeli düşünceler bu kategori altında dile getirilmekte ve son yıllarda İslamofobinin azalması konusunda olumlu gelişmelerin olduğu dile getirilmektedir. Bunun yanında İslam dininin bilime ve bilimsel düşünceye verdiği önem, İslam dünyasının zenginlikleri sayesinde Avrupa'da meydana çıkan gelişmelerde tekraren dile getirilmektedir. Bu sayede İslam ve Türk İslam devletleri övülmekte ve olumlu yönleri vurgulanmaktadır. Bu bulguların Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2012 yılında Başbakanlık unvanı ile partisinin il başkanları toplantısında “*dindar nesil yetiştireceğiz*” (DHA, 2012) ve 2019 yılında Cumhurbaşkanı unvanı ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 70. Yıl Kutlama Töreni'nde yaptığı konuşmada “*inşallah dindar bir gençlik, dindar bir nesil sizin ellerinizde yetişecek*” (T.C.Cumhurbaşkanlığı, 2019) açıklamaları ile desteklendiği söylenebilir.

Son olarak Anayasal Hak ve Özgürlükler temasında Türkiye'de birçok hak ve özgürlüğün olduğu ve bunların işlevsel olduğu dile getirilirken Türkiye Cumhuriyetinin hak ve özgürlükler açısından çok ileri düzeyde olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle mevcut iktidarın çok demokratik bir yönetim tarzı uyguladıkları düşüncesinin benimsenmesini istedikleri yorumu yapılabilir.

Usta (2015) eğitimin içinde mevcut iktidarın ideolojisini eğitim programları aracılığı ile somutlaştırıp aktardıklarını ifade etmektedir. Bu süreçte resmi ideolojiye ait felsefenin aktarım araçlarının en önemlilerinden birisinin ders kitapları olduğunu ifade eden İnal'a (1998) göre değişim ve dönüşüm dönemlerinde de ders kitapları mevcut ideolojinin aktarılması için kullanılmıştır. Örneğin; Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan ilk eğitim programında Osmanlıdan Cumhuriyete geçişte yaşanan değişimle birlikte yeni devlete uyumlu bir toplum yapısı oluşturma ideolojisi benimsenmiştir (Ertuğrul, 2000). Buradan hareketle araştırmada incelenen mevcut ders kitabında da 15 Temmuz 2015 darbe girişiminin yer almasının gayet normal bir durum olduğu yorumu yapılabilir. Bu sayede millet iradesi ile görevde olan bir hükümete müdahaleyi hedef alan süreci ve bu sürecin olumsuz yanlarının anlatılması, buna benzer durumlara karşı bir duruş sergileme bilincinin oluşturulması hedeflenmekte olduğu söylenebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde eğitim sisteminde teknolojik ve bir takım konularda olumlu gelişmeler olsa da 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ideolojiye hizmet eder birçok ifade yer almaktadır. Bu araştırmada 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Ancak farklı sınıf seviyelerinde farklı ders kitapları içerikleri karşılaştırılmalı olarak incelenebilir. Ayrıca Candan ve Işık'ın (2019) belirttiği gibi yeni bir sisteme uyum aşamasında ders programları da bu sisteme uygun olarak düzenlenir şeklindeki ifade dikkate alındığında eğitimin siyasal işlevininin ders programları açısından incelenmesi de düşünülebilir. Bu sayede eğitimin siyasal işlevininin ders kitapları ve eğitim programlarındaki yansımalarının bütüncül bir açıdan ele alınması mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- A.A. (2021, Ocak 21). Bakan Gül: Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir, burada kanunlar, kurallar, usuller işler, *Dünya.com.tr*. <https://www.dunya.com/gundem/bakan-gul-turkiye-cumhuriyeti-bir-hukuk-devletidir-burada-kanunlar-kurallar-usuller-isler-haberi-607819> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:17/06/2021)
- A.A. (2021, Haziran 5). Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay'dan çiftçilere 'tarım desteği' çağrısı. *Hürriyet.com.tr*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-ciftcilere-desteklerden-faydalanma-cagrisi-41825959> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:10/06/2021)
- Akın, U. & Arslan, G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet-Eğitim İlişkinine Farklı Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-90.
- Alkan, T. & Ergil, D. (1980). *Siyaset psikolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Althusser, L. (2008). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bailey, K. (1987). *Methods of social research*. (3. Ed.). London: Collier Macmillan Publishers.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Başkaya, F. (2012). *Eğitim Neye Yarar?* http://www.ozguruniversite.org/index.php?option=com_content&view=article&id=456:eitim-neye-yarar-&catid=12:guenluek&Itemid=8 adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:12/05/2021)
- Candan, H. & Işık, M. (2019). İdeolojik devletin siyasal toplumsallaşma aracı olarak okulun işlevi: kavramsal bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 567-585.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Çetin, H. (2001). Devlet, ideoloji ve eğitim. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 201-211.
- DHA. (2012, Şubat,2). *Dindar gençlik yetiştireceğiz*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dindar-genclik-yetistirecegiz-19825231> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:07/04/2021)
- Ertuğrul, H. (2000). Osmanlı'dan günümüze ilköğretim sisteminin amaçlarına kronolojik bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 8, 117-122.
- Ertürk, S. (1973). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Eryılmaz Ballı, F. & Kartal, S. (2020). Eğitimin siyasal işlevi; sosyal bilgiler ders kitabı örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 36-49.
- Fidan, N. & Erden, M. (1993). *Eğitime giriş*. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Gutek, G. L. (2019). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. Nesrin Kale (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hoşgörür, V. & Taştan, N. (2007). *Eğitimin işlevleri*. Demirel, Ö. & Kaya, Z. (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 281-316) içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- İnal, K. (1996). *Eğitimde ideolojik boyut*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- İnal, K. (1998). *Türkiye'de ders kitaplarında demokratik ve milliyetçi değerler-27 Mayıs ve 12 Eylül askeri müdahale dönemlerine ilişkin bir inceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İnal, K. (2004). *Eğitim ve İktidar*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kartal, S. (2018). *İktidardaki okul; eğitimin politik işlevi*. İstanbul: Pales.
- Kayaalp, F. (2015). *İdeoloji - vatandaşlık ilişkisi bağlamında 1923 - 1950 Türkiye'sinde sosyal bilgiler kapsamındaki ders kitaplarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kazancı, M. (2006). Althusser, ideoloji ve ideoloji ile ilgili son söz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 67-93.
- Kızılloluk, H. (2007). Ekonominin eğitimin amaçları ve içeriği üzerindeki etkileri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 21-30.
- Korkmaz, F. (2019). *Eğitim ve eğitim ve ideolojisi*. Kutlu Yayımevi.
- Küçükler, E. (2019). *Eğitimin yönetsel temelleri*. Tanrıoğen, A. & Sarpkaya, R. (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 155-182) içinde. Ankara: Anı.

- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- McLaren, P. (1989). *Life in Schools, An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education*, New York: Longman.
- MEB (2018). 2023 Eğitim vizyonu. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:14/07/2021)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Özyurt, E. (2014). *Ortaöğretimde vatandaşlık bilincinin oluşmasında TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim, Ankara.
- Parlak, İ. (2005). *Türkiye’de İdeoloji-Eğitim İlişkisi: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Saylık, F. (2016). *Eğitim, medya ve ideoloji: eğitim kurumları reklamlarının gösterge bilimsel incelemesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, H. (2002). *Din ve iktidar: ortaöğretim kitaplarında yaşam dünyası* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şimşek, U., Küçük, B. & Topkaya, Y. (2012). Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının ideolojik temelleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2809-2823.
- Şişman, M. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- T.C.Cumhurbaşkanlığı (2019). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 70. Yıl Kutlama Töreninde Yaptıkları Konuşma*. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/112446/ankara-universitesi-ilahiyat-fakultesi-70-yil-kutlama-torende-yaptiklari-konusma> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:22/05/2021)
- Tezcan, Z. (2019). *Eğitimin siyasal temelleri*. Sönmez, V. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (s.289-306) içinde. Ankara: Anı.
- Usta, M. E. (2015). Siyasi parti programlarına göre eğitim politikaları. *TYB Akademi Dergisi*, 13, 48-60.
- Ünsal S. ve Korkmaz, F (2018). *Eğitim ve sosyoloji ilişkisi*. S. Ünsal ve A. Çetin (Ed.), *Eğitim sosyoloji* içinde (s. 35-58). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ünsal, S. & Gökdaş, A. (2020). Eğitimin işlevlerinin gerçekleşme düzeyinin öğretmen algılarına göre incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(4), 1133-1157.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>. Adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi:24/07/2021)
- Yalçınkaya, Y. (2015). *Adalet ve kalkınma partisi eğitim politikaları* (Yüksek Lisans Tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yapıcı, M. (2006). İdeoloji ve eğitim. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 1-8.
- Yavuz, M. (2019). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Sönmez, V. (ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (1-26) içinde. Ankara: Anı.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: SeçkinYayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, R. (1995). *Eğitim sistemimizin şekillenmesinde ideolojinin yeri* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.